

Стаття відомого бібліографа України Ніни Максимівни Реви та її доньки літературознавця-медієвіста, джерелознавця Лесі Реви порушує проблеми значущості професії бібліографа, його місця та ролі у наш час. Також йдеться про досвід бібліографічної роботи в Інституті біографічних досліджень Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського

З якого б боку ми не підходили до визначення шляхів розвитку економіки і політики, соціальної й духовної сфери, вирішальним фактором завжди буде людина, її політичний та інтелектуальний статуси, громадянська позиція.

Важливим інструментом пізнання і практичної діяльності людини є бібліографія. Розвиток практичної бібліографії сприяє соціальному, науковому, промисловому і будь-якому іншому прогресу суспільства.

Бібліографія – дивовижна галузь діяльності. Вона виховує абсолютну точність, ерудицію і ґрунтовність в усіх аспектах. Без неї не можуть розвиватися не лише літературознавство, мистецтво, мовознавство, історія, але й будь-яка інша наука. Це основа, на якій зростає сучасна культура [1].

В наш час розширилися функції бібліографа. Він виступає як організатор і технолог інформаційної індустрії, менеджер в інформаційній сфері, хранитель і носій історичної пам'яті тощо. Неможливо уявити без використання бібліографії діяльність науковця, інженера, вчителя, лікаря, інших фахівців. Будь-яке відкриття, винахід обов'язково розпочинаються з уважного вивчення літератури з даного питання.

Особливу роль відіграє бібліограф у довідково-бібліографічному обслуговуванні користувачів бібліотек. Досвід показує, що належно поставлене довідково-бібліографічне обслуговування позитивно впливає на всю діяльність бібліотеки, дозволяє ґлибше вивчати запити користувачів, інформувати їх про широке коло видань з різних галузей знання, і, як наслідок, сприяє введенню в обіг раніше незнаних, маловідомих документів.

Змістовні і різнобічні консультації бібліографа підвищують авторитет бібліотеки, соціальну ефективність її діяльності. Закономірно, що завдяки добре налагодженому довідково-бібліографічному обслуговуванню підвищується загальна культура обслуговування читачів за рахунок економії часу на пошук необхідної літератури.

Що ж властиве професії бібліографа? Безсумнівно, він повинен бути всебічно освіченим, володіти різнобічними енциклопедичними знаннями, бути фахівцем високої кваліфікації, відзначатися належною бібліотечно-бібліографічною культурою, ентузіазмом, професійним патріотизмом. Бібліографу мають бути притаманні самовідданість, чесність, відповідальність за доручену справу, а також такі властивості, як допитливість, вміння працювати з людьми, глибока внутрішня культура, творчий склад розуму

Бібліограф усе своє життя вчиться, адже без цього він не зможе бути справжнім фахівцем. Постійне оновлення професійних знань стало вимогою XXI століття. Бібліограф має навчитися самостійно опановувати знання, трансформувати їх у життєву, в тому числі професійну компетентність. Забезпечення відповідного рівня роботи бібліографа досягається шляхом симбіозу інтелектуальних якостей, техніч-

них та технологічних навичок. Високий кваліфікаційний потенціал бібліотечних працівників є одним із складників, що гарантує успіх їхньої діяльності.

Професійне самопізнання бібліографа – це пошук відповідей на важливі, значимі для професії питання. І тому часто-густо бібліографічні відділи називають мозком бібліотек.

У різні роки науковці і практики бібліотечної справи робили спроби визначити особливості професії бібліографа.

У виданні 1919 року зустрічаємо такі роздуми щодо цього фаху: «...Бібліограф не тільки реєструє свій матеріал, але й розкладає його по групах, а всяке таке групування вимагає ознайомлення... з змістом належного до реєстрації матеріалу, а в останнім рахунку безперечно сполучене і з класифікацією науки. Але і в такому навіть разі бібліограф нібито повинен ставитись до матеріалу пасивно. Він бо тільки систематизатор; його завдання знайти відповідне місце в зарані виготованій схемі, дати належний індекс своєму об'єктові. Отже, бібліографія, як дисципліна суто описова, жодного місця для суб'єктивізму не має. Такий висновок спочатку видається безперечним, але то тільки, спочатку. Перш за все – чи може бібліограф при сучасному розвитку знання зостатися пасивним відносно матеріалу, чи може орієнтуватися в ньому, лишаячись тільки реєстратором і класифікатором? Очевидно, ні. <...> Ми бачимо, як останніми часами бібліографія поволі наближається до оглядів літератури, які складаються найкращими знавцями свого предмету; ми бачимо, як так звана "толкова бібліографія" (bibliographie raisonnée) витісняє в спеціальних галузях бібліографію формальну... І це становище бібліографії не тільки не принижує її, а навпаки підносить, бо тоді вона перестає бути ремеслом, що вимагає тільки технічної виучки, і робиться знанням, яке потребує високого інтелектуального розвитку» [2].

У періодиці 20-х років ХХ ст. знаходимо статтю російського письменника В. Брюсова, який, зокрема, пише: "Праця бібліографа – чорнова, але абсолютно необхідна для розвитку знань. Бібліограф повинен мати покликання до цієї професії, бути особистістю і авторитетом" [3].

Ми знаємо імена багатьох українських бібліографів-класиків, зокрема М. Комарова, Х. Алчевської, Ю. Меженка, Ф. Максименка, І. Бойка, М. Гуменюка та ін. – людей широкої ерудиції, глибоких енциклопедичних знань, великого, доброго серця. Не маючи наукових ступенів, вони багатьом допомогли стати кандидатами і докторами наук.

Сьогодні багато сил, енергії, ентузіазму практичній бібліографічній роботі віддають бібліографи Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського, Національної парламентської бібліотеки України, державних та обласних універсальних наукових біб-

Н. Рева, Л. Рева

ліотек, публічних бібліотек. Це бібліографи-ентузіаст Л. Беляєва, Г. Зленко, О. Кізлик, В. Омельчук, В. Патока, Р. Жданова та багато інших. Широко відомою є діяльність зарубіжних бібліографів: Б. Ясинського, що займався українікою в Бібліотеці Конгресу США, О. П'ясецької – бібліографа бібліотеки Оттавського університету, М. Тарнавської з Філадельфії – автора нового виду бібліографічного посібника – “Автобібліографії” (1998. – 247 с.) та ін.

Чи потрібен у наш час, час автоматизованих інформаційних технологій, фах бібліографа? І чи здатні бібліотекарі-бібліографи прийняти глобальний виклик інформаційного суспільства та зробити свою професію однією з найбільш затребуваних? Ці риторичні запитання звучать зі сторінок бібліотечної преси. Така постановка проблеми є нині актуальною, оскільки засвоєння нових інформаційних технологій означає для бібліографії вихід із тупика, яким для неї була і багато в чому залишається традиційна технологія (рукописна чи машинописна) [4].

Запровадження в життя нових інформаційних технологій дає змогу активізувати інтеграційні процеси у формуванні інформаційних ресурсів, їхньому взаємовикористанні, сприяє розвитку суспільства, де Інтернет мирно сусидить з багатомільйонними накладами газет і безліччю журналів та тижневиків. Застосовуючи новітні технології та прогресивні форми організації бібліотечної роботи, бібліографи залишаються незамінними – і при доборі матеріалів до баз даних, і в довідково-бібліографічній роботі, і при підготовці бібліографічних посібників.

Професія бібліографа, як і інших інформаційних посередників, поступово стає однією з основних у бібліотеці. Проте сучасний рівень розвитку суспільства, в якому бібліотека була, є і буде системним духовним і культурно-цивілізаційним феноменом, що має у своєму арсеналі книгу як важливий документ історії, духовне джерело людської мудрості, величезне досягнення культури, вимагає для її популяризації професіонала нової формації, який би умів використовувати традиційні і телекомунікаційні технології паралельно, забезпечуючи всезростаючі потреби користувачів, був здатний орієнтуватися в мінливих умовах життя суспільства та приймати адекватні рішення.

Яким повинен бути бібліотечний працівник в перехідний час? Це питання хвилює багатьох. Цьому присвячені колективні дослідження, проведені бібліотеками України і Росії, розвідки окремих науковців [5].

Практична робота в Інституті біографічних досліджень НБУВ дозволяє зробити висновок, що жоден процес, який виконується в цьому підрозділі бібліотеки, не може бути виконаний без знань методики і практики бібліографічної роботи.

Наш Інститут працює над проектом «Підготовка матеріалів до Українського біографічного словника (УБС)», над створенням бази даних біографічної та біобібліографічної інформації “Український біографічний архів” – літери А-Б.

Доктори і кандидати наук – співробітники Інституту – ведуть домени в базах даних відповідно до свого фаху. При наявності високого фахового рівня, але без знання методики бібліографічної роботи, неможливі добір, наукове опрацювання джерел, аналітико-синтетичний аналіз публікацій біографічного спрямування, структурування, редагування біографічної та біобібліографічної інформації в картках для бази даних. Тут потрібний синтез фаху вченого та професії бібліографа.

Розвиток та диференціація різних наук зумовили і виникнення надзвичайно великої кількості довідково-бібліографічних засобів, що становлять певну сис-

тему ресурсів української біографістики. Серед них і такий вид довідкового видання, як альманах. Інститут біографічних досліджень (спільно з компанією “Євроімідж”, Інститутом історії України НАН України, Товариством “Україна – Світ” та іншими організаціями) взяв участь у підготовці однотомного видання меморіального альманаху “Видатні діячі України минулих років” та шеститомного альманаху “Золота книга української еліти”, присвяченого 10-й річниці незалежності України, що вийшов у серії “Золоті імена України”. Укладання списків прізвищ українських діячів для цих видань, вивчення довідково-бібліографічних публікацій, рукописних матеріалів, архівних джерел, українських і міжнародних сайтів в Інтернеті для добору матеріалів, написання біографічних статей – все це вимагає високого наукового фахового рівня працівників Інституту та бібліографічних знань, що і створює імідж сучасного науковця-бібліографа.

Таким чином, в умовах інформатизації суспільства в бібліографічній діяльності відбувається інтеграція знань і професійних навичок, підвищується значимість фахівців-бібліографів у роботі інформаційних служб. На жаль, рівень підготовки спеціалістів-науковців як технологів і організаторів інформаційної сфери в наш час не відповідає запитам та вимогам суспільства. Використання інформаційного потенціалу, закладеного у фондах бібліотек, гальмується їхньою недостатньою комп'ютерною та телекомунікаційною базою. Отже, нагальною проблемою є розвиток інформаційно-телекомунікаційної інфраструктури бібліотек; перетворення їх у центри інформаційних електронних ресурсів; модернізація цих установ на принципово новій, сучасній технічній та технологічній базі і, відповідно, – професійне зростання бібліографів.

Список використаної літератури

1. Лихачев С.Д. Поэзия труда библиографа // Библиография в моей жизни: Сб. очерков. – М., 1984. – С. 44.
2. Бем А. 3 теоретичних питань бібліографії. Суб'єктивний характер бібліографії // Книгарь. – 1919. – Ч. 25-26. – С. 1662, 1666.
3. Брюсов В. О значении библиографии для науки // Библиогр. известия. – 1929. – № 1-4. – С. 6.
4. Зайцев В. Объединить всех, кто связан с Книгой, библиотекой, чтением: [Звернення до трудящих 27 трав. на загальнорос. святі бібл. працівників] // Бібл. газ. – 2002. – № 9. – С. 1; Костенко Л., Сорока М. Бібліотека інформаційного суспільства // Бібл. вісн. – 2002. – № 3. – С. 33-38; Моргенштерн И.Г. У библиографии есть будущее // Библиография. – 2001. – № 1. – С. 3-9; Теплицкая А.В. Обеспечение читателей электронной информацией (на примере РГБ). – Библиография. – 2002. – № 1. – С. 3-10.
5. Чачко А.С. Библиотекари как социально-профессиональная группа: Автореф. дис. ... д-ра пед. наук. – М., 1991. – 30 с.; Рева Н.М. Професія – бібліограф // Рева Н.М. Рекомендаційна бібліографія художньої літератури і літературознавства на Україні. – К., 1992. – С. 185-188; Хіміч Л.О. Особистісний фактор у процесі обслуговування користувачів наукових бібліотек України в період соціальних перетворень 80-90-х років ХХ ст.: Автореф. дис. ... канд. іст. наук. – К., 1998; Український бібліотекар: минуле, сучасне, майбутнє: Матеріали наук. конф. – К., 2000; Денисенко В.А. Социологический портрет специалиста в интерьере ЦБС // Библиотека. – 2002. – № 3. – С. 23-25; Чачко А.С. Современная библиотека в процессе трансформации. – К., 2003.

Редколегія журналу „Бібліотечна планета” щиро поздоровляє Ніну Максимівну Реву із сіддесятип'ятирічним ювілеєм, бажає їй здоров'я, щастя і творчої наснаги на довгі роки